

BEIN ADAM LECHAVERO

SHIUR 5 - LO TISNA~MACHLOKET

מכון לנדר - חורף תשע"ג

1. דאסיר להו לדבית ישראל למישנא חד חבריה דכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך ואשכחן נמי דבדיל שנותא דשנייה אחוהי ליוסף דכתיב וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים

שאלתות דרב אחאי פרשת וישב שאלתא כז"ה שאלתא דאסיר

Rav Achai Gaon, in the Sheiltot, spells out how destructive hatred can be, especially between brothers. The hatred of the brothers for Yosef resulted in galut mitzrayim

THE PROHIBITION OF HATRED

2. לא־תִשְׁנֵא אֶת־אֶחִיךָ בְּלִבְךָ הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חָטָא

ויקרא יט"ז

The verse contains two independent mitzvot:- (a) not to hate a fellow Jew; and (b) to give tochacha

3. לזה נתחכם הכתוב לסמוך לא תשנא עם תיבת אחיך לומר כי השערת השנאה אשר יצוה ה' עליה היא הנרגשת בערך אחי, ושיעור זה כל שירחיקהו מלבו קצת הנה הוא יורד ממדרגת אחי, והרי הוא עובר משום לא תשנא

אור החיים שם

The Ohr Hachaim gives a guide as to how to measure 'lo tisna' - whenever a person distances themselves somewhat from a feeling of brotherhood for another

4. לא תשנא את אחיך בלבבך - בעבור שדרך השונאים לכסות את שנאתם בלבם ... הזכיר הכתוב בהווה: ואמר הוכח תוכיח את עמיתך - מצוה אחרת, ללמדו תוכחת מוסר, ולא תשא עליו חטא שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו. ... שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו.

והנכון בעיני, כי הוכח תוכיח, כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא:כה). ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו

רמב"ן שם

The Ramban gives two explanations to this verse: (i) that the issur to hate includes open hatred as well as hidden hatred but the verse spoke of the standard case of hating 'in one's heart'. The next mitzvah of tochacha is therefore unrelated to lo tisna and concerns the standard mitzvah of giving tochacha as mussar; (ii) that the issur to hate is only hatred in the heart - when a person keeps it bottled up inside them. Rather, a person should give tochacha in the sense of confronting the other person and dealing with the issue out in the open. Thus, in this explanation, the mitzvot of lo tisna and tochacha are closely connected

5. לא תשנא את אחיך בלבבך - אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרו ישים ארבו, לא טוב הדבר אשר אתה עושה, אל תשנאהו בלבך אלא הוכיח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום

רשב"ם שם

The Rashbam says specifically that a person must not pretend to be a friend but secretly hate another person. The Torah insists that we deal with the issue openly

6. המצוה הש"ב היא שהזהירו משנא קצתנו לקצתנו והוא אמרו לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיע שהוא שונא אינו עובר על זה הלאו אבל הוא עובר על לא תקום ולא תטור ועובר על עשה גם כן והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא יותר חזק מן הכל

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שב

The Rambam goes so far as to say that the issur of lo tisna is only if a person hates in his heart. But if he hates a person openly, that is not the issur of lo tisna at all! Such behavior is of course prohibited, but under other mitzvot - such as ahavat re'im

7. ה: כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חברו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא.

ו: כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול, ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים

רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ה, ו

The Rambam rules that, even if a person hits and insults someone else, such behavior does not fall under the issur of Lo Tisna. In the next halacha, the Rambam deals with the obligation for someone who feels hurt to give tochacha - i.e. to confront the other person with his grievance and deal with it

8. ולפעמים עובר המספר גם כן בלאודלא תשנא את אחיך בלבבך כגון אם בפניו שלום ידבר את רעהו ושלא בפניו מביאיש את ריחו בפני אחרים

פתיחה לס' חפץ חיים לאוין ז'

The issur of hating someone 'secretly' is not only if a person keeps it inside himself. If they speak lashon hara and smear another person in private, whilst pretending to be friendly in public, this is the issur of lo tisna. The essence of lo tisna is that the victim has no opportunity to deal with the accusation or defend himself. In a public feud the victim can at least take steps to deal with the issue and protect himself

9. השונא אחד מישראל בלבו עובר בל"ת שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך והמכה את חברו והמחרפו אינו עובר בלאו זה

משנה ברורה סימן קנו ס"ק ד

Whilst there are other interpretation in the Rishonim of the issur of Lo Tisna, the Mishna Berura rules the approach set out above as the final halacha

A MITZVAH TO HATE?

10. שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן ... והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי. כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא. נגדיה לזיגוד. אמר ליה: טוביה חטא וזיגוד מינגד? אמר ליה: אין, דכתיב (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה - שם רע בעלמא קא מפקת ביה. אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב: מותר לשנאתו. שנאמר (שמות כג) כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו. מאי שונא? ... דחזיא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לשנאתו, שנאמר (משלי ח) יראת ה' שנאת רע

פסחים קיג:

If one person sees another doing a serious aveira, he may not come forward alone as a single witness. In fact, this would be prohibited as lashon hara since two witnesses are needed to punish the wrongdoer. However, it is permitted to hate the wrongdoer and the Gemara concludes that it is in fact a mitzvah to hate him

11. פי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע: ... ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להפתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך: (רש"י - כל היום קוראו רשע ומשלקה קראו אחיך)

דברים פרק כה:אג

The Torah calls someone who has done an aveira a 'rasha' but, once they have received their punishment, they are again called 'achicha'. Thus, when they are not considered 'achicha' they are not included in the category of people whom it is forbidden to hate - לא תשנא את אחיך בלבבך

12. השו"א שנאמר בתורה הוא מישראל, לא מאומות העולם, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשנאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יג הלכה יז

The Rambam rules that it is a mitzvah to hate a rasha, meaning someone who has done an issur Torah and has not yet done teshuva

13. וכאשר יהיו קיימים לאדם כל היסודות הללו ואמונתו בהם אמתית, הרי הוא נכנס בכלל ישראל, וחובה לאהבו ולחמול עליו וכל מה שצוה ה' אותנו זה על זה מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול להיות מן העבירות מחמת תאוותו והתגברות יצרו הרע

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י

Yet the Rambam, in his perush on the Mishna, clearly says that as long as a person believes in the 13 principles of emuna, it is a mitzvah to love them even if they do aveirot! How can there be a mitzvah to love a person whom one is also required to hate!?

14. כי תראה חמור שנתאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו

שמות כג

If a person sees the animal of his enemy collapsing under a load he must help to unload the animal

15. תא שמע: אוהב לפרוק ושונא לטעון - מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו

בבא מציעא לב

Unloading an animal is a bigger mitzvah than helping to load it up since there is also a mitzvah of 'tzar ba'alei chayim'. Nevertheless, Chazal tell us that if there is a choice between loading the donkey of an enemy or unloading the donkey of a friend, one should help the enemy in order to overcome the yetzer hara to hate them

16. **שראה בו דבר ערוה** - ואם תאמר דבאלו מציאות (ב"מ דף לב:) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו?! וי"ל כיון שהוא שונא גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז) **כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם** ובאין מתוך כך לדידי **שנאה גמורה** ושייך כפיית יצר

תוספות פסחים קיג

Tosafot explain that the passuk in 14 above is indeed talking about a rasha and you are indeed allowed to hate them. However, since you hate them (albeit with the Torah's permission), they will hate you back personally without permission. As a result of that, you may be tempted to hate them back in turn with what Tosafot call a 'total hatred' i.e. a personal hatred. This is the yetzer hara that you must fight

17. וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתייהן הן אמת! שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית

ספר התניא - חלק ראשון - פרק לב

The Ba'al Hatanya says the same idea - hate the negative root of sin within the person yet love the sinner for the spark of Godliness which resides in every human being

18. פירוש דבריהם גילה לי גאון ישראל וקדושו **מין הראיה קוק זצ"ל** לפני עשרים שנה. כי התורה לא התירה גם כלפי עובר עבירה את האיסור של לא תשנא את אחיך בלבבך ולא פטרה אותנו ממצות ואהבת לרעך כמוך גם כלפיו. אלא שהתורה צותה לשנוא אותו על העבירה, ובמסגרת העבירה מצוה לשנוא אותו. אבל לא יותר מזה ולא הותרו אצלו מצוות העשה של 'ואהבת' והל'ת של לא תשנא. כי באופן אישי הוא חייב לאהוב כמוהו גם אותו

רב שלמה גורן - אור המזרח - א"א - 1954

Rav Goren rules that this is also how Rav Kook explained the dynamic of the mitzvah

19. מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם

יומא ט:

The Second Temple was destroyed due to Sinat Chinam. This does not mean hatred for no reason. It means hatred with no basis in Torah - i.e. personal hatred as opposed to passionate hatred of a rasha's lifestyle, whilst at the same time loving and respecting him as a person

20.

והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא .
 דשכה ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל .
 ופירשנו שהיו צדיקים וחסידיים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים כהליכות עולמים. ע"כ
 מפני שנאת חנם שבלבם זא"ו חשדו את מי שראו שגורג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא
 צדוקי ואפיקורס . ובאו עי"ו לידי ש"ד בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב
 הבית . וע"ז היה צדוק הדין . שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן
 שהולכים בדרך הישר גם כהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לש"ש דוה גורם
 חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ .

פירוש הנצי"ב על חומש - הקדמה לס' בראשית

The Netziv (19C Russia) explains that the sinat chinam which destroyed the Second Temple was caused by tzaddikim who were acting lesheim shamayim! The problem was that they personalised their disagreements to the stage that they called other people apikorsim - heretics, just because they opposed their position. G-d cannot bear tzaddikim like this!

It follows from the above that a person is allowed to feel passionate dislike for the lifestyle of a rasha but not to hate them personally. However, when dealing with someone to whom the issur of Lo Tisna does apply - i.e. achicha - there is no justification for feeling a passionate dislike even for their lifestyle or actions, since they are not a rasha.

21. אבל בשנאת הרשעים אין בו איסור, אלא מצוה לשנאותם אחר שנוכיח אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהן

ספר החינוך מצוה רלח

It is clear from the Sefer Hachinuch that one is only allowed to hate a rasha after having given them tochacha a number of times

22.

⁶ ובהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כחז דאין רשאים לשנאותו אלא
 אחר שאינו מקבל חוכה ונסוף ספר להנה חסד כחז בשם הגר"י מולין דמזוה
 להכוב אח הרשעים מה"ט והציא כן מתשובת מהר"ם לובלין כי אללנו הוא קדם
 חוכה שאין לנו יודעין להוכיח, ודיינינו להו כאלוקים

חזון איש י"ד בכח

The Chazon Ish rules that no-one is an intentional sinner until they have received a proper tochacha and since we cannot give tochacha these days, almost no-one can be said to be acting 'bemazid'. According to many authorities today, we are no longer able to give tochacha properly. As such, we cannot treat any person as a rasha - maybe they would have done teshuva if only we could have given them proper tochacha! It therefore emerges (i) that very few people today are reshaim and (ii) even those few who may be reshaim must never be hated personally

THE SPECIAL PROHIBITION OF MACHLOKET

23. וילקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח: ה זכרון לבני ישראל למען אשר
 לא יקרב איש זר אשר לא מצרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ה' ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו:

במדבר י"ד-ה

There is a specific mitzvah to remember the episode of Korach so that we should not be like him and his supporters

24. שלא לערער על הכהונה דכתיב ולא יהיה קלח' וכעדתו ובכלל זה שלא יחזיק במחלוקת ושלא יהיה בעל מחלוקת ...

סמ"ק קלב

The Smak explains that the issur applies to all machloket

25. **נח ולא יהיה כקרח וכעדתו** - אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: **ולא יהיה כקרח וכעדתו**

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג ד"ה נח ולא

Rabbeinu Yona considers the issur to make or perpetuate machloket to be one of the 613 mitzvot

26. **ויקם משה וילך אל דתן ואבירם** אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר **ולא יהיה כקרח וכעדתו**. רב אשי אמר: ראוי ליצטרע, כתיב הכא **בד משה לו**, וכתיב התם (שמות ד') **ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך**

סנהדרין קי.

Chazal see from Moshe's approach to Datan and Aviram that a person must try to avoid machloket and, even if they are clearly in the right, must 'go the extra mile' to make shalom!

27. כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהוא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו:

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יז

There is a concept of 'machloket leshaim shamayim' - such as that if Hillel and Shamai

28. והמחלוקת שהיא לשם שמים, התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להשיג האמת, וזה מתקיים, כמו שאמרו מתוך הויכוח יתברר האמת, וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל. ומחלוקת שאינה לשם שמים, תכלית הנרצה בה היא בקשת השררה ואהבת הניצוח, וזה הסוף אינו מתקיים, כמו שמצינו במחלוקת קורח ועדתו שתכלית וסוף כוונתם היתה בקשת הכבוד והשררה והיו להיפך

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ה משנה יז

Machloket leshaim shamayim is defined as the search for truth. If so, there are no losers - only winners when the truth is finally reached. Machloket shelo leshaim shamayim is intended to achieve victory over a loser. It is essentially egocentric

29. משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאים, לא להביא ראיה על הנבואה ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר **הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם**, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח הלכה א

The Jewish people did not doubt that Moshe was authentic. There emuna in him was total and stemmed from the Har Sinai experience. In fact the machloket of Korach was personal in nature - sinat chinam. Even if the content of the argument is legitimate, once the issues become personal, this is called sinat chinam

30. **והמצוה המ"ה** היא שהזהירנו מעשות שרט בבשרנו כמו שיעשו עובדי עבודה זרה והוא אמרו יתעלה לא **תתגודדו** והנה אמרו (יבמות יג:) שבכלל לאו זה גם כן האזהרה מחילוק בתי דיני העיר במנהגיהם וחילוף הקבוצים ואמרו לא **תתגודדו** לא תעשו אגודות אגודות. וכן אמרם (סנה' קי.) המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר **ולא יהיה כקרח וכעדתו** הוא גם כן על צד הדרש

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה מה

The Torah contains an prohibition of factionalism - splitting into rival groups. This issur of lo titgodedu is also designed to minimize machloket